

УДК 728

О.І. Колодрубська

ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА СІЛЬСЬКОЇ САДИБНОЇ ЗАБУДОВИ

Селянська садиба – головний архітектурно-планувальний елемент сільських поселень, розглядається як постійне житло сільського типу забудови з інтенсивним веденням господарства. На її формування суттєво впливає земельна ділянка – важливий природній ресурс, основа ведення господарства, у більшості випадків джерело існування. На архітектурно-планувальну організацію садиби також мають вплив тип житлового будинку, специфічні умови сільськогосподарської праці, сезонність робіт, характер ведення господарської, трудової діяльності, об'єм підсобного господарства, склад господарських споруд, наявність власного транспорту, функціональні взаємозв'язки між окремими елементами ділянки, озеленення і благоустрій, малі архітектурні форми, матеріальні можливості забудовника та залежність від природних умов, що певним чином відображаються в побуті селян.

Сільська садиба – це житлово-господарський комплекс, де суміщені функції побуту, відпочинку та виробництва. Дослідження сучасної сільської садиби показали, що на ділянці проходять різні функціональні процеси: *фізіологічні* (сон, харчування, гігієна), *відтворення* (виховання дітей), *екстрактивно-трудова* (аграрна та зоотехнічна діяльності, любительські промисли), *рекреаційно-відновлювані та культурно-дозвільні* (рекреаційно-оздоровча, рекреаційно-розважальна, культурно-дозвільна, культурно-феноменологічна діяльності) [1], *культові* (релігійна, обрядова діяльності), *господарсько-побутові* (приготування їжі, ремонт, догляд та зберігання предметів побуту, реконструкція та ремонт споруд), *технічно-комунальні* (водопостачання, енергопостачання, теплопостачання, утилізація відходів), *виробнича та підприємницька діяльності*. Ці види діяльності вимагають відповідного зонування ділянки, наявності чи відсутності певних приміщень, будівель чи площ у комплексі садиби та у залежності від їх переважання формують різні типи садиб.

Планування садиби підпорядковане чіткому зонуванню. На основі процесів життєдіяльності родин, їхнього способу життя і ведення господарства та трудової діяльності виділяють основні функціональні зони садиби :

- **Житлова** - включає житловий будинок.
- **Вхідна** - безпосередньо пов'язана з головним входом і розміщується між межею ділянки і житловим будинком, включає вхідну алею, палісадник.
- **Господарсько-побутова** – двір з господарськими спорудами, переважно поділений на 2 частини – житловий (чистий) і робочий. Житловий розташований біля будинку, пов'язаний безпосередньо з господарським входом

у будинок. На нього орієнтують побутові споруди: літню кухню, лазню, погріб, гараж. На робочому розміщуються приміщення для утримання птиці і худоби з вигульними двориками і компостною ямою.

- **Загальносімейна** - містить майданчики для відпочинку сім'ї, дітей, індивідуального відпочинку.

- **Город** - розміщується за житловим будинком і господарськими приміщеннями, в залежності від районування може мати крім грядок, ягідник, парник і теплицю.

- **Сад** - служить захисною територією між житловою і господарською зонами, є характерним та обов'язковим елементом сільської садиби. Він включає плодово-ягідні дерева, кущі, виноградник на шпалерах, декоративні насадження, які мають свої регіональні відмінності в залежності від природнокліматичних умов [2,3,4,5,6,7].

Дослідження автора показали, що в сучасних умовах появилася потреба у виділенні нових зон:

- **Підприємницької** – що повинна включати приміщення з обслуговуючими, виховними, торговими та ін. функціями.

- **Виробничої** – для занять народними промислами, виробництвом, переробкою і реалізацією сільськогосподарської продукції, сервісним обслуговуванням. Зона повинна включати споруди і приміщення для товарного вирощування тваринницької, овочевої, плодово-ягідної чи іншої продукції (корівник, свинарник, пташник, кормова кухня, теплиця, парник, шампінйонниці, вулики пасіки, рибний ставок і т.п.), для сервісного обслуговування (ремонт техніки, зооветеринарія та ін.).

- **Спортивної** – для спортивних майданчиків (теніс, бадмінтон, скраглі, волейбол та ін.).

- **Технічно-комунальної** - де повинні зберігатися і перероблятися відходи, розміщуватися системи енергозабезпечення, автономне інженерне забезпечення (компостна яма, метантенк, вітродвигун, сонячні батареї чи колектори, свердловина водопостачання, септик тощо).

- **Сакральної** – що передбачає місце для розміщення пам'ятних знаків, оберегів релігійного характеру (хрести, скульптури, каплички) (рис.1).

Фізичні розміри садиби, тип житлового будинку, трудова діяльність та уподобання сім'ї визначають співвідношення функціональних зон, які на ділянці необхідно пов'язувати з відповідними зонами помешкання [8]. Взаєморозміщення житлового будинку та побутово-господарських споруд має відповідати протипожежним і санітарно-гігієнічним вимогам (при цьому обов'язково беруть до уваги розташування будинків і споруд на сусідніх ділянках).

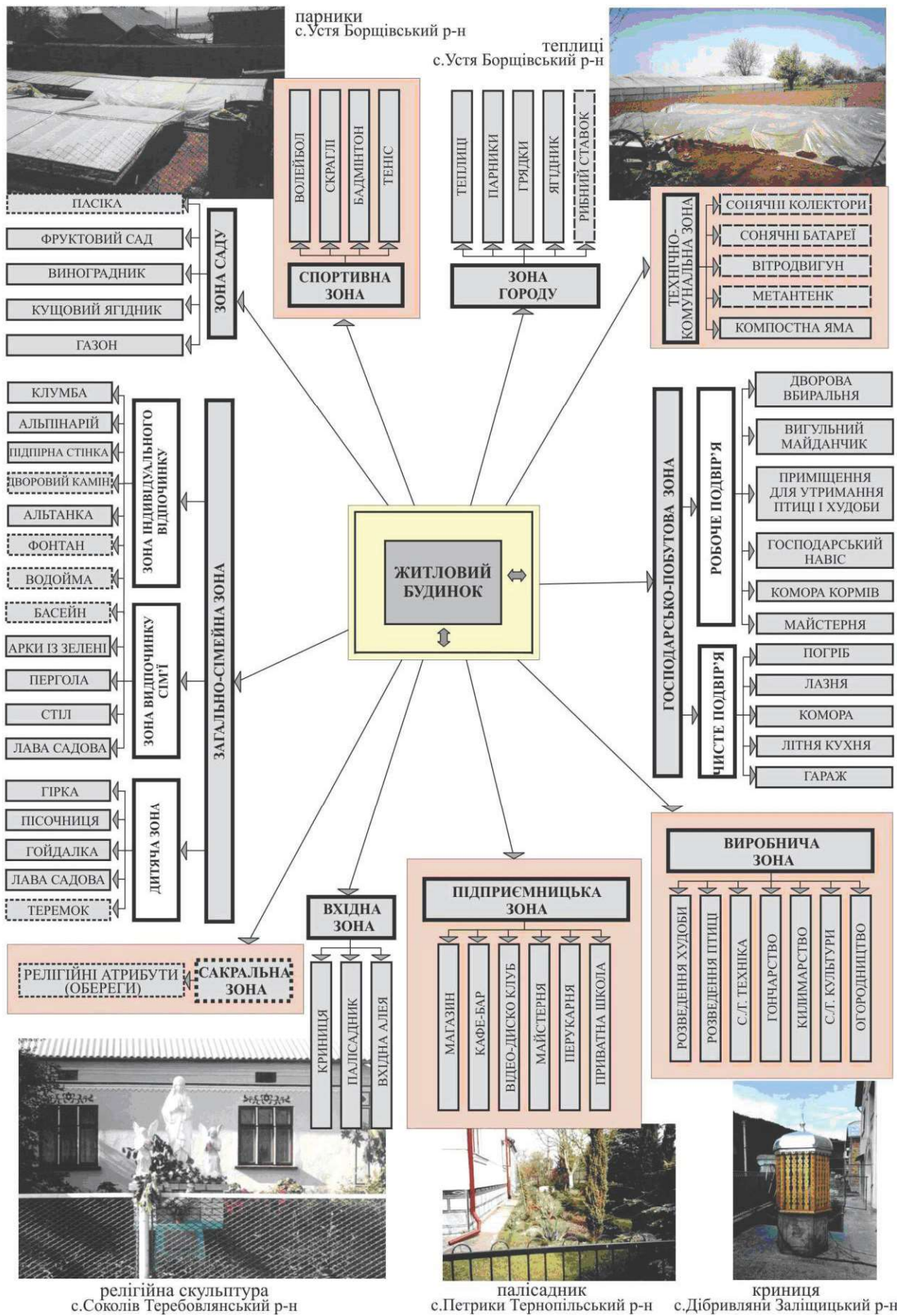

Рис.1. Узагальнююча схема функціонального зонування садиби (на основі натурального обстеження).

Значну площу присадибної території займають сад і город. Спеціалісти підрахували, що для харчування сім'ї з 4-х осіб необхідно приблизно 400 кг плодів і ягід, 500 кг овочів і майже 540 кг картоплі на рік. Для виробництва такої кількості продукції необхідно закласти сад площею 600м², город – 160м² і виділити площу під картоплю 200м², а для забезпечення ранніми овочами звести зимову теплицю площею 24м² [9]. На все це потрібно земельну ділянку не менше 1000м², але ще необхідна площа під будинок, господарські споруди, майданчики для відпочинку, подвір'я, палісадник, площу для кормових культур для відгодівлі домашніх тварин і птиці, передбачити місце для тимчасових споруд (весільна палатка), споруд підприємницької діяльності (кіоск, магазин, майстерня та ін.), для зберігання і переробки відходів, систем енергозабезпечення. Отже, для забезпечення сім'ї найнеобхіднішим земельна ділянка повинна становити не менше 0,15га, а для того, щоб продавати лишки на базарі ще більше.

Оскільки у межах селянської садиби сільськогосподарська продукція вирощується, у основному, для потреб сім'ї, то це виробництво має багатогалузевий характер.

Зміни у соціально-економічному розвитку сучасної сільської місцевості, ставлять перед землевпорядниками і архітекторами завдання пов'язані зі змінами стандартів забудови садиби. У зв'язку з різними видами трудової діяльності (одноосібне господарство, фермерське господарство, підприємницька і виробнича діяльність), соціальним розшаруванням населення виникає потреба у розробці нових стандартів забудови садиби, а саме:

господарський тип - для жителів села (селян-одноосібників), які ведуть звичний сільський спосіб життя,

господарсько-підприємницький тип - для жителів села, які крім звичного господарства, займаються ще й підприємницькою діяльністю,

господарсько-виробничий тип - для жителів села (селян-товаровиробників), які крім звичного господарства, займаються виробництвом і переробкою сільськогосподарських продуктів, народними промислами,

виробничо-підприємницький тип - для жителів села, які крім звичного господарства, займаються виробництвом, переробкою і реалізацією сільськогосподарської продукції, виробів народних промислів та ін.,

репрезентативний тип - для жителів села, які ведуть міський спосіб життя [10].

У більшості районів нашої країни зі сформованими сільськими поселеннями доцільна реконструкція існуючих садиб, що повинна виражатися у внесенні змін до планування земельної ділянки, житлового будинку, приміщень для трудової діяльності, господарських споруд і благоустрою.

Таким чином, зважаючи на види діяльності, які проходять у сучасній садибі пропонуємо визначати наступні функціональні зони: *підприємницьку, виробничу, спортивну, технічно-комунальну, сакральну*. Відповідно до даного зонування території садиби виділяємо типи садиб залежно від ведення трудової діяльності: *господарський, господарсько-підприємницький, господарсько-виробничий, виробничо-підприємницький, репрезентативний*.

Література

1. Помонон С.Б. Второе жилище горожан, или Дом на природе. Урбоэкологические аспекты эволюции городского жилища /Научная монография. – Новосибирск: изд-во НГАХА, 2004. – 472 с.
2. Грищенко О.О., Зиміна С.Б., Влас П.П. Власна оселя: проектування, будівництво, облаштування. – К.: Основа, 2002. – 110 с.
3. Калиниченко А.П., Шаповалов Г.О., Бабій М.І. Садибний будинок. – К.: Урожай, 1993. – 263 с.
4. Косенко Ю.А., Романчук В.И., Шульчин И.Д., Бугаев В.А. Усадебный жилой дом: Пособие застройщику. – К.: Будівельник, 1985. – 352 с.
5. Мойсеєнко З.В., Хохол Ю.Ф. Індивідуальний житловий будинок: Посібник забудовнику – К.: Будівельник, 1981. – 191 с.
6. Стукалов О.К. Благоустройство усадьбы. – К.: Урожай, 1990. - 168 с.
7. Шепотько Л.О., Прокопа І.В., Косенко Ю.А. Сільське житлове будівництво. – К.: Урожай, 1988. - 96 с.
8. Король В.П. Архітектурне проектування житла: Навчальний посібник. – К.: ФЕНІКС, 2006. – 208 с.
9. Новиков В.А. Архитектурная организация сельской среды: Учеб. пособие. – М.: Архитектура-С, 2006. – 376 с.
10. Колодрубська О.І. Принципи формування архітектурно-планувальних рішень сільського садибного житла Західного Поділля. Автореферат дис. ... канд. арх.: 18.00.02 / КНУБА. –К., 2007. – 20 с.

Анотація

Стаття присвячена функціональній структурі сільської садибної забудови. Автор визначає нові функціональні зони садиби та дає на їх основі класифікацію садиб відносно ведення трудової діяльності.

Аннотация

Статья посвящена функциональной структуре сельской усадебной застройки. Автор выделяет новые функциональные зоны усадьбы и дает на их основе классификацию усадеб относительно ведения трудовой деятельности.